

Nema sumnje da bi ovakav pristup, zasnovan na usporednim analizama različitih aspekata suvremenoga povijesnog razvoja, bilo unutar samog hrvatskog povijesnog prostora ili šireg regionalnog, pridonio boljem razumijevanju povijesnoga razvoja u nas. Također sam mišljenja da bi komparativni pristup omogućio svojevrsni odmak od pomalo usko baziranog konteksta “nacionalne” povijesti te pružio uvid u širi kontekst razvoja i analize povijesnih čimbenika i njihova utjecaja na hrvatsku povijest, društvo i kulturu.

GORAN MILJAN

Angelo DEL BOCA, *Guerra d’Etiopia. L’ultima impresa del colonialismo*, Longanesi, Milano 2010., 304 str.

U izdanju velike milanske izdavačke kuće Longanesi, i kao dio serije povijesnih knjiga koju uređuje talijanski povjesničar Sergio Romano, izašla je 2010. godine knjiga *Guerra d’Etiopia. L’ultima impresa del colonialismo (Etiopski rat. Posljednji pothvat kolonijalizma)*. Njezin je autor Angelo Del Boca, vodeći talijanski povjesničar talijansko-kolonijalizma, poznat po kapitalnom djelu *Gli italiani in Africa Orientale (Talijani u Istočnoj Africi)* u četiri sveska. Vodič kroz uzroke, tijek i izravne posljedice talijanske agresije na Etiopiju 1935./6., knjiga je napisana na temelju arhivskoga materijala, memoara sudionika u događanjima, svjedočanstava koje je autor osobno prikupio te niza monografija.

Nakon popisa kratica i korištenih arhiva (str. 7.) autor nam daje objašnjenje značenja niza etiopskih titula korištenih u knjizi, što svjetovnih što crkvenih (str. 8.). Slijedi glavni korpus knjige, koji se sastoji od sedam cjelina, od kojih svaka nosi zanimljiv, pomalo pjesnički opisni naslov. Svaka je cjelina podijeljena na nekoliko numeriranih potpoglavlja koja u ovome prikazu nećemo posebno isticati.

Prva cjelina, nazvana “La marcia su Addis Abeba” (Marš na Addis Abebu) (str. 9.–44.), uvodi čitatelja u temu knjige događajima od 5. svibnja 1936., datumom ulaska snaga talijanskoga maršala Pietra Badoglioa u etiopsku prijestolnicu Addis Abebu. Nakon opisivanja situacije koju su talijanske trupe našle u gradu, Del Boca skače nekoliko dana unatrag i opisuje operaciju kretanja Badoglioove kolone na Addis Abebu, kojoj je u fašističkome duhu dan naziv “Marš željezne volje”, te opisuje nevoljko napuštanje grada od strane etiopskoga cara Hailea Selassiea i njegova užeg kruga željeznicom za francuski Džibuti radi ukrcavanja na brod za London. Autor poglavlje završava opisivanjem anarhije koja je uslijedila nakon careva odlaska te oštrih postupaka koje su Talijani proveli nakon svojeg dolaska u grad da bi uveli red.

Druga cjelina, “L’impero sui colli fatali di Roma” (Carstvo na fatalnim brežuljcima Rima) (str. 45.–63.), opis je nacionalne euforije koja je u Italiji uslijedila nakon osvajanja Addis Abebe i proglašenja Carstva ubrzo nakon toga. Širok je prostor dan govornima fašističkoga diktatora Benita Mussolinija, reakcijama onodobnih intelektualaca te nositelja nove titule cara, talijanskoga kralja Vittoria Emanuelea III. Autor spominje i reakcije u svijetu.

U trećoj cjelini, pod naslovom “Vendicare la sconfitta di Adua” (Osvetiti poraz kod Aduae) (str. 64.–101.), autor aludira na katastrofalan poraz talijanskih kolonijalnih trupa od snaga etiopskoga cara Menelika II. kod etiopskoga mjesta Aduae 1896. godine, koji se dogodio u prvoj fazi talijanskoga kolonijalizma. Autor u ovom poglavlju daje analizu agresivne kolonijalne politike i retorike Italije nakon dolaska Benita Mussolinija na vlast te polaganog puta prema stvaranju programa osvajanja Etiopije. Del Boca nam u ovom poglavlju također daje uvid u uvelike nepoznatu povijest same Etiopije do rata 1935. kao i, također manje poznatu, biografiju etiopskoga cara Haile Selassiea. Slijedi opis diplomatskih aktivnosti pred rat i planiranje samog rata u talijanskome vojnom i fašističkom vrhu, koji je postavljanjem generala Emilia De Bona, fašista *della prima ora*, namjeravao od rata stvoriti reklamu fašističkoj ideologiji. Autor nastavlja sa spominjanjem oružanoga incidenta u prosincu 1934., koji je Italiji, uz ultimatum koji su uslijedili, poslužio kao povod za agresiju.

Četvrta cjelina, “Il veleno piove dal cielo” (Otrov pljušti s neba) (str. 102.–152.), detaljan je opis početne faze simultanih talijanskih ofenziva u Etiopiji koje su počele 3. listopada 1935., one iz smjera Eritreje Emilia de Bona te one s juga, iz Somalije, generala Rodolfa Grazianija. Uz opis ratnih operacija, koje se u mnogim situacijama pokazuju poprilično sporim, Del Boca daje uvid u posljedičnu Mussolinijevu odluku da preopreznom De Bonu zamjenu nađe u generalu Pietru Badoglio. Autor nakon toga pojašnjava čemu takav naslov ovoj cjelini; na rastući pritisak Etiopljana u prosincu 1935., i zbog sve većeg nezadovoljstva Rima izostankom novih pobjeda, Talijani su po nalogu samog Mussolinija započeli kemijsko ratovanje, i to zračnim bombardiranjem iperitom i fozgenom. Slijedi niz svjedočanstava koje autor prenosi o ovoj i danas kontroverznoj fazi rata.

Peta cjelina, “Badoglio: dall’angoscia all’escalazione” (Badoglio: od jada do ushićenja) (str. 153.–199.), nastavlja s opisima kemijskih napada, ali i etiopskih ofenziva na obje fronte. Nakon opisa talijanske pobjede na južnoj fronti, kod rijeke Ganale Doria, autor je posebno istaknuo poraz crnokošuljaške postrojbe na sjeveru, kod prolaza Uariou, i propagandu koja je borbe usporedila s antičkom bitkom kod Termopila. Upravo je uporaba toksičnih plinova smanjila etiopski pritisak te autor daje kritičku analizu taktike Etiopljana koji su, u tradicionalnom duhu, odbacili gerilsko ratovanje u korist konvencionalnoga ratovanja. Slijedi analiza talijanskih pobjeda nad vojskama raznih etiopskih *rasova* u bitkama kod Ambe Aradam i u regijama Tembien i Scire.

Šesta cjelina, “La sfida finale di Mai Ceu” (Posljednji izazov kod Mai Ceua) (str. 200.–242.), govori o nejasnim razlozima odluke etiopskoga cara da svoje najprofesionalnije trupe pošalje ususret nadmoćnijim talijanskim trupama koje su nakon posljednjih pobjeda nezaustavljivo marširale prema jugu. I tako je 31. ožujka počela posljednja veća bitka Etiopskoga rata, ona kod Mai Ceua. Del Boca nam daje niz svjedočanstava raznih aktera te ističe kako su se Etiopljani poprilično dobro držali do uključivanja talijanskoga zrakoplovstva u bitku. Etiopski je car nakon velikih gubitaka 2. travnja naredio povlačenje svojim trupama, ali napadi zrakoplovstva na etiopsku kolonu u povlačenju nisu prestajali. Autor opisuje nemilosrdne zračne napade, koji su uključivali udare bojnim otrovima i mitraljeske napade na Etiopljane iz brišućeg leta, koristeći i svjedočanstva samog etiopskog cara koji je svim ovim događajima osobno prisustvovao. Slijedi opis posljednjih dana koje je Haile Selassie proveo u Etiopiji, do konačne odluke o odlasku u egzil. Posljednji dio šeste cjeline posvećen je djelovanjima

snaga generala Grazianija na somalskoj fronti, koja su opisana sve do njihova kraja, nekoliko dana nakon pada same Addis Abebe.

Sedma i posljednja cjelina, "Tutti innocenti, tutti assolti" (Svi nevini, svi oslobođeni od optužbi) (str. 243.-254.), započinje događajima koji su uslijedili nedugo nakon okupacije Addis Abebe (koja je opisana u prvoj cjelini). Autor opisuje nemilosrdnu okupatorsku politiku talijanskih snaga te nevjerojatnu zlobu upravitelja nove talijanske kolonije, sada već maršala i potkralja Rodolfa Grazianija. Autor posebnu pozornost posvećuje progonu Etiopske crkve, koja se smatrala stupom jedinstva Etiopljana i važnom karikom tek zbačene monarhije. Nakon toga autor nam daje uvid u neke događaje 1937. godine, uključujući teške talijanske zločine koji su uslijedili nakon neuspjelog atentata na potkralja Grazianija u veljači te godine. Cjelina završava veoma brzim padom talijanskih kolonija nakon ulaska fašističke države u Drugi svjetski rat. Del Boca na kraju ističe važnost činjenice kako nitko od aktera u agresiji i zločinima u Etiopiji nije bio procesuiran nakon pada fašizma.

Sljede bilješke (str. 255.-287.) te kazalo osobnih imena (str. 291.-297.).

Etiopski je rat, kao i svaki drugi, tragična epizoda moderne povijesti, ali i jedan od središnjih događaja u povijesti fašističke Italije, a time i hrvatskih područja pod talijanskom vlašću u međuraću (Istre, Rijeke, Zadra i dr.). Talijanska je propagandna mašinerija od tog rata napravila glavnu temu svakodnevice tijekom kraja 1935. i prve polovice 1936. godine, što je svakako vrijedilo i za spomenuta hrvatska područja, barem što se vladajućih krugova tiče. Svakako nezaobilazno treba spomenuti i velik broj ljudi s naših područja koji su te mjesece proveli u Africi. Stoga možemo zaključiti da postoji nepregledni prostor za istraživanje u tome smjeru te bi čitanje ove knjige bio dobar poticaj i podloga za takav rad.

DAVID ORLOVIĆ

Vladimir ŠADEK, *Političke stranke 1918. – 1941. u Podravini*, Meridijani, Samobor 2009., 238 str.

Knjiga Vladimira Šadeka *Političke stranke 1918. – 1941. u Podravini* nastala je kao plod dugogodišnjeg istraživanja tematike političkih stranaka tog područja. Knjiga je podijeljena u tri glavna poglavlja: "Aktivnosti političkih stranaka središnje Podravine do 1918. godine", "Položaj političkih stranaka središnje Podravine u Kraljevini SHS" te "Stranački život središnje Podravine u vrijeme Kraljevine Jugoslavije". Autor se u knjizi služi mnogobrojnom literaturom kao i radovima u serijskim publikacijama i zbornicima. Rad se temelji na istraživanju dokumenata u Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu, Muzeju grada Koprivnice te novinama koje su izlazile u Koprivnici u razdoblju 1918.-1941. (*Podravske novine* i *Koprivnički Hrvat*). Velika pozornost u istraživanju usmjerena je na parlamentarne i lokalne izbore u kotarevima Koprivnica i Đurđevac, analizu izbornih rezultata i događaje prilikom predizbornih kampanja.

U prvom poglavlju, "Aktivnosti političkih stranaka središnje Podravine do 1918. godine", autor se općenito osvrće na pojam stranke te početak stranačkoga djelovanja